

Uddybende projekt beskrivelse for dokumentar udsendelsen HEDE HISTORIER

Målgrupper:

Overbygning i grundskolen, Gymnasium og HF samt almindelig naturinteresserede videbegærlige Tv seere.

Formål & resume med projektet:

Vi vil producere en dokumentar film til undervisning og TV om heden.

Filmen vil fortælle om landskabsdannelsen efter istiden, om hedens fremkomst pga. at jorden var udpint af agerdyrkning og afgræsning. Vi ser på heden som biotop, om hedebondens tilsyneladende nøjsomme tilværelse og opdyrkningen af heden.

Det bliver en fortælling, som både rummer naturgeografi/geologi, naturhistorie og kulturhistorie om hvordan vi har formet landskabet, til det kulturlandskab vi kender i dag.

På den måde vil udsendelsen både være en smuk naturfilm og samtidig en meget aktuel fortælling om naturforvaltning. Formålet er at øge interessen for natur & naturgeografi og give seeren lyst til at gå på opdagelse i naturen.

Baggrund for projekt

De store vestjyske hedesletter blev dannet i slutningen af sidste istid, da smeltevandsfloderne strømmede ud fra isen langs hovedstilsandslinjen. Floderne fossede ud over det isfri landskab og aflejrede sten, grus og sand. Landskabet blev igennem de næste årtusinder skovbevokset, men med agerbrugets indførsel blev skoven ryddet og jorden opdyrket. De sandede jorde blev dog hurtigt udpint af dyrkning og afgræsning og de eneste planter, der kunne gro i den næringsfattige jord, var hedens plantevækst, så heden overtog landskabet.

Heder omfatter flora domineret af dværgbuske som hedelyng, klokkelyng, tyttebær, revling m.fl. Hedens fauna består af mange forskellige insekter fx. dagsommerfugle som hedepletvinge og klitperlemorssommerfugl, fugle som hjejle og vende Hals, krybdyr som hugorm og snog og pattedyrene som ræv, grævling, hare, mus og hjorte.

En del af de dyr der lever på heden, er rødlistet. Det betyder de er i fare for at forsvinde fra den danske natur og der findes da også eksempler på dyr, der tidligere levede naturligt på heden, men som nu er forsvundet, fx. kan nævnes urfuglen, der som art blev erklæret uddød i DK i 2001.

Heden er som naturtype menneskeskabt pga. jordens udpining. Heder og overdrev regnes i dag for de naturtyper, der har haft den største tilbagegang i Danmark, både hvad angår areal og

naturindhold. Det er klart, at hovedårsagen til hedens tilbagegang skyldes den store opdyrkning af heden der er foregået igennem de sidste 150 år.

Et par af dyrene på heden hjele, hugorm & kronhjort

Den lille rest hede vi har tilbage, kræver vedligeholdelse for at blive bevaret.

Dels vil heden springe i skov, hvis ikke indvandrende træer som skovfyr jævnlige fjernes og dels dør lyngen, når den er 20 - 25 år gammel og lyngens plads vil blive overtaget af græsser.

Derfor foregår en del naturpleje for at bevare de sidste rester af heden i form af afgræsning, lyngslåning og afbrænding.

Livet på heden:

Når man står på en bakke og kigger ud over heden, synes den umiddelbart ensartet og gold og heden blev da også betegnet som "Den jyske ørken" og dermed understregede opfattelsen af heden som øde dyster natur.

Men ikke des mindre har der levet mennesker ude på heden. Mange har den opfattelse, at hedebonden levede et fattigt usselt liv i armod, men rent faktisk gav heden rig mulighed til at drive et ekstensivt landbrug, hvor hedebonden boede på gårde, der lå enkeltvis spredt på kanten af de brede ådale og i kraft af iderigdom og mange forskellige former for arbejde havde sit udkom.

Hedebonden var selvforsynende, han ophørte med at dyrke korn og i stedet opdrættede han stude og får, for der var ikke nogen skat på dyr, som der var på hartkorn. Han lavede sin egen kompost ved at blande møget fra stalden med hedetørv og vha. denne kompost kunne han dyrke de små engarealer rundt om gården. Han afbrændte heden for at sikre den ikke sprang i skov, så han fortsat havde foder til sine dyr og han strikkede sokker af fårenes uld og solgte dem. Der var nemlig ikke skat på sokker.

De enkelte gårde havde et jordtilliggende på flere hundrede tønder land lyngheide samt eng og agerjord. Heden kunne udnyttes af græssende får og kreaturer, man slog lyng til brændsel og foder og tækkemateriale, ligesom der kunne graves tørv i heden.

På den måde levede hedebonden et bærerdygtigt selvforsynende liv med en smule naturalie -

økonomi. At han oven i købet boede så langt væk for øvrighedens lange arm, at han ofte slap for krigstjeneste, var et ekstra plus for ham og hans familie.

Hede arealet i 1800 & 1951 samt den i DK uddøde urfugl og den rødlistede hedepletvinge

Nogle af vores store digtere, forfattere og maler som Blicher, Aakjær m. fl. har fremmalet et romantisk guldalder maleri af hdebonden som den fattige simple godtroende almue, der må knokle hårdt for sit udkom og det billede fastholder mange stadig i dag, men historikeren Peter Henningsen argumenterer overbevisende i sin bog "Hedens Hemmeligheder", for at hdebonden hverken var doven, dum eller fattig, men derimod levede et godt liv med naturalieøkonomi i en blomstrende landbrugs egn med foretagsomme og velstående mennesker.

Opdyrkningen af heden tog fat da Frederik d. 5. efter den store nordiske krig omkring 1760, lokkede tyske indvandre til landet med gyldne løfter om at få gratis gård, dyr, 20 års skattefrihed og fritagelse for militærtjeneste. Det kneb dog med at indfri løfterne, så en del udvandrede igen, men der er stadig efterkommere af tyskerne. Kongen ønskede de skulle opdyrke heden og dyrke korn, men de magre sandede jorde var bedre egnet til kartofler dyrkning og begrebet kartoffeltysker opstod.

Efter nederlaget i 1864 og Hedeselskabets stiftelse i 1866 tog det for alvor fat med opdyrkning af heden og heden forsvandt hurtigt.

Guldalder opfattelsen af hedebonden

Heden når den er smukkeste

Datidens naturforkæmpere som Jeppe Aakjær og Achton Friis argumenterede kraftigt mod opdyrkningen af heden. Helt tilbage i 1859 skrev H.C. Andersen på en rejse mellem Viborg og Randers det smukke digt "Jylland mellem tvende have" hvor han forudsagde hedens skæbne:

*Heden, ja, man tror det næppe,
men kom selv, besé den lidt
lyngen er et pragtfuldt tæppe,
blomster myldre milevidt.
Skynd dig, kom! Om føje år
heden som en kornmark står.*

Da heden var på sit største var ca. halvdelen af Jylland dækket af heden.
Omkring 1950 var der knap 2 % tilbage.

Målet med projektet:

Vi vil producere en Tv - dokumentar til undervisning og TV visning.

Filmen vil dels fortælle om de historiske landskabsforandringer, fra isens afsmeltning over urskoven der dækkede landet, agerbrugets fremmarch der ryddede skoven og udpinte jorden så heden fik gode vækstbetingelser i den magre jord og hvordan heden senere er opdyrket til det agerland, det er i dag.

Ud over at fortælle natur - og kulturhistorien vil vi også se på heden som biotop og hvad man gør for at bevare de få rester af heden, vi har tilbage i landet.

Filmen produceres i samarbejde med medarbejdere i Naturstyrelsen Kronjylland & Midtjylland samt andre relevante partnere.

Intentionen med udsendelsen mange. Vi vil dels lave en smuk naturfilm om heden og samtidig vil vi fortælle om en vigtig del i kulturlandskabets opståen og vores kulturhistorie. Med andre ord en naturgeografisk nøgle til forståelse af os selv og vores historie.

Chilbal Film

Møllevej 12, DK 4281 Gørlev Tlf. 5121 3057 Mail: chilbal@os.dk www.chilbal.dk

Udsendelsen vil derfor være fremragende til undervisning i grundskolen overbygning samt de naturfaglige grundforløb på gymnasiet og som Tv udsendelse for den videbegærlige seer.

Film er et bredt formidlingsmedie som kan rumme mange forskellige faglige niveauer. Udsendelsen vil samtidig udfylde et hul inden for undervisningsverdenen, eftersom der ikke findes ret meget aktuelt materiale egnet til undervisning om heden.

Med denne fortælling, vil vi åbne øjnene på de unge og give dem både et biologisk, et naturgeografisk og et historisk perspektiv som vil fremme deres natur - og kulturforståelse.

Distribution af filmen:

Målsætningen er, at filmen bliver anvendt bredt. Filmen bliver dels distribueret gratis på nettet via Vimeo, Youtube & EMU. Endvidere udsendes udsendelsen som DVD sammen med Biologforbundets fagblad Kaskelot og kommer dermed direkte ud til de fleste uddannelsesinstitutioner. Bladet vil indeholde aktuelle relevante artikler og forslag til undervisningsforløb. Biologforbundets medlemmer er fortrinsvis undervisere i folkeskolen, ved ungdomsuddannelserne og ved de videregående uddannelser samt studerende ved seminarier og universiteter

Filmen vil blive tilbudt relevante TV kanaler. Vi forventer at DR vil være interesseret i udsendelsen, men har de ikke sendeplads pga. udbuddet af mad og boligprogrammer, har vi et rigtig godt samarbejde med DK4, som meget gerne sender vores udsendelser. Endvidere vil relevante egne museer få mulighed for at benytte udsendelsen i deres respektive udstillinger.

Tidsplan for projekt:

Research, udarbejdelse af storyboard og optagelser starter i foråret 2014. Optagelserne forventes at løbe fra foråret 2014 til foråret 2016 med løbende postproduktion. Forventet udgivelse august 2016.

Budget og finansieringsplan:

Vi har udarbejdet budget i Det Danske Filminstituts budgetskeam (bilag). Det samlede budget er på **799.967** I henhold til finansieringsplanen ansøger vi kommunen om **50.000 kr.** til realisering af projektet.

Chilbal Film

Møllevvej 12, DK 4281 Gørlev Tlf. 5121 3057 Mail: chilbal@os.dk www.chilbal.dk

Vi forstiller os at finansieringen kan laves på følgende måde:

Undervisningsministeriet	150.000	
SNT EU LIFE Projekt	50.000	tilsagn
Herning Kommune	50.000	
Viborg Kommune	50.000	
Holstebro	50.000	
Ikast / Brande	50.000	
Ringkøbing / Skjern	50.000	
Billund	50.000	
Hedeselskabet	75.000	
DR	25.000	
Egenfinansiering	<u>199.966</u>	
Total	799.967	

Vel vidende at finansieringsplaner er en ting og fakta nogle gange noget andet, vil vi dog ikke undlade at gøre opmærksom på, at vi med glæde tager imod alle beløbsstørrelser for at realisere projektet.

Intet beløb er for lille og intet er for stort, alt vil være en stor hjælp til at realisere projektet.

Jeg håber dette er fyldestgørende for vores intentioner med dette spændende, aktuelle og lærerrige projekt om "**Hede Historier**".

Hvis I har spørgsmål, eller der er noget, I ønsker at drøfte, er I naturligvis meget velkomne til at kontakte os.

Jeg håber, at I også kan se det interessante i projektet og vil støtte op om dets tilblivelse.

Jeg ser frem til at høre fra jer.

Med venlig hilsen

Bent Yde Jørgensen